

PTT in het seizoen 1992/93

Het Punt-Transect-Tellingenproject is in 1978 gestart met als doel de aantalsontwikkeling van wintervogels te volgen. Met inmiddels de eerste PTT-telling van 1993/94 achter de kiezen, de augustustelling is immers komen te vervallen, wordt in deze bijdrage teruggekeken op het vorige seizoen.

Routes en tellers

In het seizoen 1992/93 zijn er in totaal 382 routes geteld (figuur 1). Hiervan werden er 71 eenmalig, 56 tweemaal, 81 driemaal en 174 viermaal geteld. Helaas daalde het aantal getelde routes afgelopen seizoen weer. Vanaf 1987 (toen nog 466 routes) neemt het aantal getelde routes jaarlijks af met zo'n vier procent. Dus PTT'ers, zet 'm op, laten we deze dalende tendens omzetten in een stijging!

Het aantal volledig getelde routes (viermaal) ligt gelukkig nog steeds hoog, zodat een seizoenoverzicht goed mogelijk is. De verdeling van de routes over Nederland is vrij goed. Traditioneel ligt het zwaartepunt op de oost-west lijn van Enschede naar Den Haag. Enkele gebieden blijven enigszins achter bij de rest van Ne-

derland, namelijk het westelijk Rivierengebied, de Gelderse Vallei en westelijk Noord-Brabant. Evenals vorig jaar komen de kop van Noord-Holland en de Waddeneilanden er in de februari telling bekaaid van af.

Het zal duidelijk zijn dat het PTT-project alleen kan voortbestaan met de hulp van een grote schare vogelaars, zowel tellers als hun, veelal anonieme, metgezellen. Dankzij de inzet van al deze mensen kunnen elk jaar honderden routes geteld worden, en dat al 14 jaar lang. De meeste vogelaars nemen één route voor hun rekening, maar er zijn er jaarlijks ook een aantal die meerdere routes tellen. Elke telling zijn er 20-50 personen die twee routes afwerken en sommigen tellen zelfs drie of meer routes. We drukken daarom eens een lijstje

van personen af die het afgelopen seizoen 10 of meer keer een PTT-route telden (tussen haakjes aantal tellingen). Absolute koploper is H. Raaymakers die het presteerde om 8 routes viermaal te tellen!

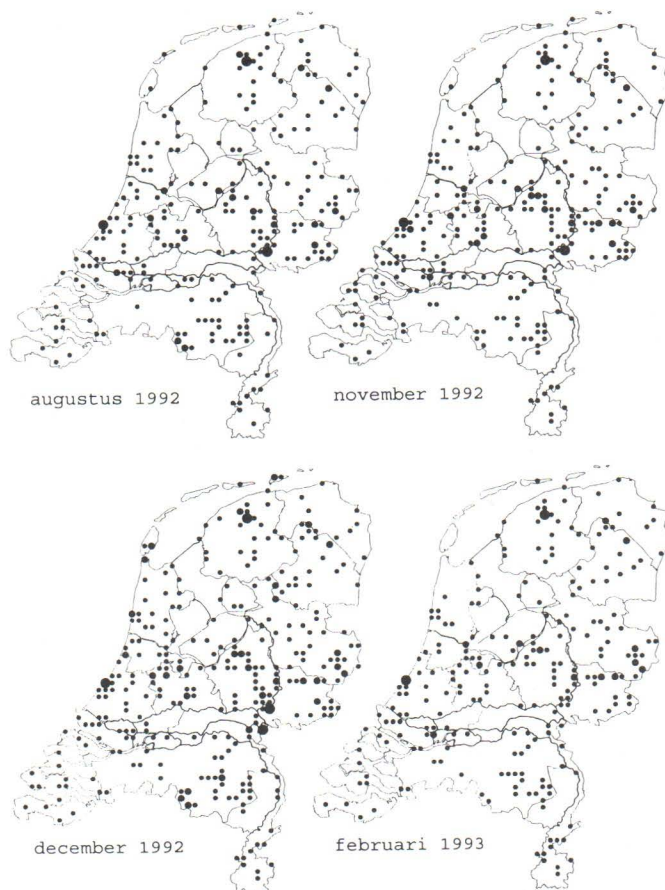
1. H. Raaymakers, Harderwijk 9 routes (8 routes 4x en 1 route 1x)
2. P. de Boer, Leeuwarden 4 routes (4x)
3. C. Capello, Goes 4 routes (4x)
4. H. Lavrijsen, Reusel 6 routes (3 routes 3x en 3 routes 2x)
5. B. Bal, 's-Gravenhage 4 routes (3 routes 4x en 1 route 3x)
6. R. Vogel, Dieren 4 routes (3 routes 4x en 1 route 3x)
7. J. Faber, Giekerk 4 routes (3x)

Talrijke of verspreide soorten

De soortensamenstelling verschilt sterk per telling. In de augustustelling komt een echte zomergast als de Boerenzwaluw prominent naar voren. In de overige tellingen komen meer winterse soorten voor zoals Smient, Kol- en Brandgans. Tabel 1 laat zien dat in de top tien van elke telling 7 of 8 soorten watervogels zitten. Qua verspreiding vinden we deze soorten in tabel 2 nauwelijks terug. Alleen Wilde Eend en Kokmeeuw zijn op meer dan 80% van de routes gezien. Talrijke soorten als Goudplevier in november, Brandgans in december en februari komen daarentegen zeer geconcentreerd voor.

Dat een soort talrijk is, wil dus nog niet zeggen dat hij ook op veel routes wordt waargenomen. De Zwarte Kraai geniet de eer de meest verspreide soort in Nederland te zijn in de winter. Tijdens de novembertelling werd deze soort zelfs op elke PTT-route gezien! Verder valt in tabel 2 op dat een aantal zangvogels wijd verbreid voorkomt (Winterkoning en Roodborst in november). Ook de hoge presentie van de Buizerd in december is leuk om te vermelden.

Dat de Aalscholver in tegenstelling tot voorgaande jaren uit de top tien van augustus is verdwenen lijkt opmerkelijk. Vorig jaar werden er in augustus nog ruim 10.000 Aalscholvers geteld en in augustus 1992 slechts 3.000. De oorzaak moet niet zozeer bij de Aalscholvers zelf gezocht worden als wel bij de getelde routes. De afname wordt namelijk veroorzaakt doordat in 1992 twee routes niet meer geteld werden die in augustus 1991 nog goed waren voor ruim 7.000 Aalscholvers. Dit is een extreem voor-

Figuur 1: Aantal routes per atlasblok (kleine stip 1, middelgrote stip 2, grote stip 3).

Tabel 1. Overzicht van de talrijkste soorten in 1992/93. Tussen haakjes het percentage routes waar de soort is aangetroffen.

augustus	november	december	februari
1. Spreeuw 94.528 (91%)	Kievit 160.260 (62%)	Kolgans 159.579 (45%)	Kolgans 69.746 (38%)
2. Kievit 83.637 (71%)	Kokmeeuw 90.314 (91%)	Kievit 104.122 (58%)	Spreeuw 69.229 (94%)
3. Kokmeeuw 59.990 (84%)	Spreeuw 89.526 (92%)	Smient 87.147 (40%)	Kokmeeuw 60.479 (91%)
4. Wilde Eend 30.019 (84%)	Smient 76.499 (44%)	Kokmeeuw 74.820 (87%)	Smient 57.788 (45%)
5. Boerenzwaluw 26.624 (94%)	Kolgans 61.833 (34%)	Spreeuw 72.509 (89%)	Kievit 43.691 (77%)
6. Scholekster 17.088 (34%)	Wilde Eend 47.241 (84%)	Wilde Eend 57.489 (84%)	Kramsvogel 40.452 (73%)
7. Meerkoeit 17.075 (71%)	Houtduif 45.659 (84%)	Meerkoeit 48.010 (69%)	Meerkoeit 36.728 (79%)
8. Stormmeeuw 16.728 (50%)	Goudplevier 44.871 (21%)	Kuifeend 45.211 (48%)	Brandgans 30.860 (11%)
9. Zilvermeeuw 13.572 (55%)	Meerkoeit 43.380 (73%)	Houtduif 39.413 (85%)	Wilde Eend 28.802 (91%)
10. Kauw 11.480 (80%)	Kuifeend 35.688 (51%)	Brandgans 35.243 (16%)	Kuifeend 24.619 (59%)

Tabel 2. Overzicht van de meest verspreide soorten in 1992/93. Weergegeven is het percentage routes waar de soort is aangetroffen. Tussen haakjes de plaats qua talrijkheid.

augustus	november	december	februari
1. Houtduif 99% (11)	Zwarte Kraai 100% (18)	Zwarte Kraai 99% (20)	Zwarte Kraai 99% (16)
2. Zwarte Kraai 98% (13)	Merel 98% (26)	Merel 96% (27)	Koolmees 97% (22)
3. Koolmees 95% (20)	Koolmees 96% (24)	Koolmees 95% (25)	Merel 96% (27)
4. Boerenzwaluw 94% (5)	Ekster 93% (30)	Ekster 92% (34)	Houtduif 95% (13)
5. Spreeuw 91% (1)	Spreeuw 92% (3)	Vink 89% (23)	Spreeuw 94% (2)
6. Merel 88% (32)	Winterkoning 92% (46)	Spreeuw 89% (5)	Ekster 94% (30)
7. Kokmeeuw 84% (3)	Kokmeeuw 91% (2)	Pimpelmees 88% (35)	Kokmeeuw 91% (3)
8. Wilde Eend 84% (4)	Pimpelmees 90% (32)	Kokmeeuw 87% (4)	Wilde Eend 91% (9)
9. Huismus 83% (14)	Kauw 88% (14)	Kauw 87% (12)	Pimpelmees 87% (34)
10. Ekster 83% (31)	Roodborst 87% (43)	Buizerd 86% (51)	Kauw 86% (15)

beeld, maar het toont eens te meer aan hoe waardevol telreeksen van routes zijn voor het juist interpreteren van telgegevens.

In 1992/93 behoorde de Kievit elke telling tot een van de talrijkste soorten, met in november zelfs ruim 160.000 exemplaren. De Kievit werd op 60 tot 70% van de routes aangetroffen. In Friesland, Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Flevoland en langs de Grote Rivieren zijn de meeste geteld (figuur 2). In deze regio's worden op routes vaak vele duizenden gezien. In Brabant, Limburg, Twente, de Achterhoek en op de Veluwe zijn de aantallen aanmerkelijk lager, meestal hooguit enkele honderden per route.

Dat het aantal Kieviten gedurende de gehele winter hoog bleef, geeft aan dat we nauwelijks echt winterweer hebben gehad, een koude eerste week van januari daargelaten. Uit tellingen van de afgelopen jaren blijkt namelijk dat Kieviten sterk reageren op weersveranderingen en bij felle kou massaal wegtrekken. Historisch in dit kader is de februaritelling van 1985/86 toen er onder barre omstandigheden slechts één Kievit op 267 getelde routes werd gevonden. Het verloop van het aantal Kieviten in een PTT-seizoen met een strenge winter (1985/86) en een zachte winter (1992/93) staat weergegeven in figuur 3.

Decembertellingen vergeleken

In december worden traditioneel de meeste routes geteld. De decembertelling leent zich daarom goed om

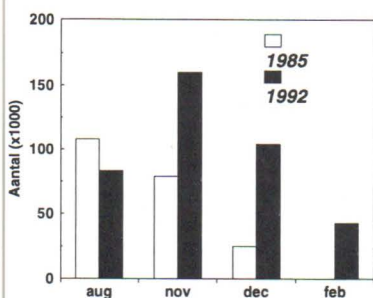
een vergelijking tussen jaren te maken.

Met plusjes en minnetjes is in tabel 3 aangegeven hoe de indexen

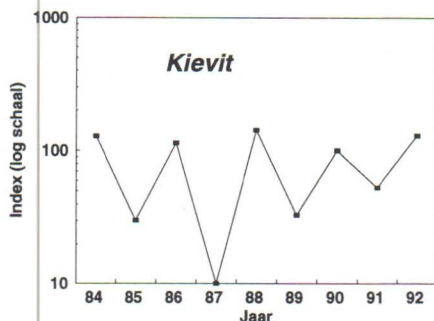
van december 1992 zich verhouden met die van de gemiddelde indexen van de periode 1984-91. De tabel geeft een idee of een soort in decem-

Figuur 2: Verspreiding van het aantal Kieviten per atlasblok. Aantal Kieviten per atlasblok in 3 aantalsklassen: <100, 100-1000, >1000.

Figuur 3: Aantal Kieviten per telling in 1985/86 en 1992/93.

Figuur 4: Decemberindexen van 1984-1992 van de Kievit. De resultaten van 1990 zijn op 100 gesteld.

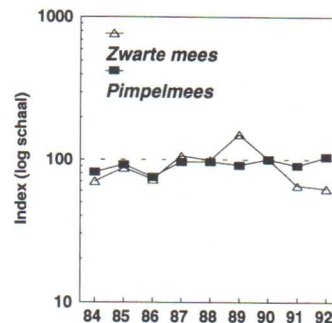
ber 1992 relatief talrijker of schaarser was dan gemiddeld over deze periode. Het betekent niet automatisch dat het met een soort goed of slecht gaat. De daling of stijging kan van tijdelijk aard zijn.

Van ruim de helft van de soorten waren de aantallen hoger dan gemiddeld. Met name enkele vorstgevoelige soorten zoals Goudplevier, Blauwe Reiger, Kievit en Watersnip werden dankzij het milde winterweer relatief veel gezien. Ook de roofvogels, met uitzondering van de Blauwe Kiekendief, waren afgelopen winter goed vertegenwoordigd. Dat de Aal-

scholver steeds meer overwintert in Nederland komt bij de decembertelling mooi tot uiting, in 1992 werd de hoogste index in de periode 1984-92 gehaald. Bemoedigend is verder dat de aantallen van de Patrijs vrij hoog lagen in vergelijking met de afgelopen jaren.

Bij ongeveer 35% van het aantal soorten waren de aantallen lager ten opzichte van het gemiddelde. Dit gold o.a., evenals in het seizoen 1991/92, voor de meeste meeuwen, met uitzondering van de Stormmeeuw. Opvallend is ook dat alle kraaiachtigen vrij laag scoorden. Wintertaling en Kneu lieten een uitzonderlijk lage index zien.

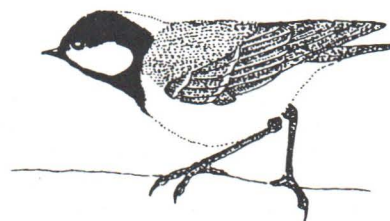
De PTT-tellingen zijn goed geschikt om na te gaan of er in de wintermaanden nog wat te merken is van een najaarsinvasie. In het najaar van 1989 werden tijdens trektellingen grote aantallen Zwarte Mezen langstrekkend waargenomen. Uit de index van de decembertelling van 1989 komt deze invasie goed tot uitdrukking (figuur 5), waaruit blijkt dat een groot aantal van deze vogels in ons land overwinterd heeft. Afgaande op de hoge aantallen waargenomen Zwarte Mezen in het najaar van 1993 is het spannend of er tijdens de komende PTT-tellingen meer Zwarte Mezen dan gebruikelijk waargenomen worden. Niet om de spanning er voor een deel af te halen, maar een invasie in een najaar hoeft niet automatisch voor hoge aantallen tijdens PTT-tellingen te leiden. Illustratief hiervoor is de Pimpelmezeninvasie van najaar 1992. De invasie die in het najaar van 1992 door diverse trektellers, met name in het oosten van het land, werd opgemerkt leidde nauwelijks tot hogere aantallen tijdens de PTT-tellingen. De decemberindex liet weliswaar een

Figuur 5: Decemberindex van 1984-92 van Zwarte Mees en Pimpelmees. De resultaten van 1990 zijn op 100 gesteld.

lichte stijging zien, maar dat betekende weinig (figuur 5).

Tot zover deze impressie van de telresultaten van het PTT-seizoen 1992/93. Een impressie die laat zien wat er in beginsel zoal uit het materiaal te halen valt. De gegevens van 1992/93 worden als 15de telseizoen toegevoegd aan de reeks waarmee we de lotgevallen van onze wintervogels volgen. Een oproep daarom aan alle (potentiële) PTT-tellers om stug vol te houden of om dit seizoen eens te starten met een PTT-route. Het is de moeite waard! Neem gerust contact op met het SOVON-kantoor waar men u kan informeren over hoe een PTT-route te starten.

Zwarte Mees (Guido van Leeuwen).

Tabel 3. Vergelijking van de tijdens de decembertelling van 1992 getelde aantallen (index) met die van de gemiddelde index over 1984-1991. Verklaring symbolen: + aantallen december 1992 6-25% hoger, ++ 26-75% hoger, +++ meer dan 75% hoger, - 6-25% lager, -- 26-75% lager, --- meer dan 75% lager. 0 is ongeveer gelijk gebleven (hooguit 5% hoger of lager).

Dodaars	++	Kuifeend	--	Kokmeeuw	-	Roodborst	++	Vlaamse Gaai	+
Fuut	+++	Brilduiker	+	Stormmeeuw	+	Merel	++	Ekster	--
Aalscholver	++	Bl. Kiekendief	--	Kl. Mantelmeeuw	--	Kramsvogel	--	Kauw	-
Blauwe Reiger	+	Havik	+	Zilvermeeuw	--	Zanglijster	+	Roek	-
Knobbelzwaan	+	Sperwer	0	Gr. Mantelmeeuw	--	Koperwiek	--	Zwarte Kraai	-
Kleine Zwaan	++	Buizerd	+	Holenduif	0	Grote Lijster	+	Spreeuw	0
Wilde Zwaan	-	Torenvalk	+	Houtduif	0	Goudhaantje	--	Huisemus	0
Grauwe Gans	+	Patrijs	++	Turkse Tortel	+	Staartmees	++	Ringmus	-
Bergeend	+++	Fazant	+	Groene Specht	++	Glanskop	+	Vink	++
Smient	+	Waterhoen	++	Zwarte Specht	++	Matkop	0	Keep	+++
Krakeend	++	Meerkoet	-	Gr. Bonte Specht	-	Kuifmees	-	Groenling	--
Wintertaling	---	Scholekster	--	Veldleeuwrik	++	Zwarte Mees	--	Putter	+++
Wilde Eend	-	Goudplevier	+	Graspieper	0	Pimpelmees	+	Sijs	+
Pijlstaart	-	Kievit	++	Witte Kwikstaart	--	Koolmees	+	Kneu	---
Slobeend	++	Watersnip	+++	Winterkoning	++	Boomklever	0	Goudvink	-
Tafeleend	--	Wulp	-	Heggenmus	+	Boomkruiper	+	Geelgors	++
								Rietgors	--